

Középkori településnyomok és római kori épületmaradványok a Csúcshegy-Harsánylejtő területén

(Budapest, III. ker., Csúcshegy-Harsánylejtő, Hrsz.: 20645/1-7, 20655/2-43, 20656/2, 20646/1)

A BTM Aquincumi Múzeuma 2007. május 8. és november 30. között végezte a területre tervezett új lakópark/városnegyed belső úthálózatának megelőző régészeti feltárását. A hatalmas, egykori szántó az aquincumi polgárváros villaövezetében, a Hármashatár-hegy vonulatának nyugat-keleti irányú lejtőjén található, az ún. testvérhegyi villa és az ún. csúcshegyi villa közvetlen környezetében. (1. kép) (legutóbb ehhez: HAVAS 2007, 137–153., FORSCHUNGEN 2003, 175) A hegyoldalt kb. nyugat-keleti irányban időszakos vízfolyás osztja ketté, a terület északi részén már 1996 óta folynak feltárások, amelyek során több őskori kultúrához tartozó telepjelenség, kétperiódusú római kori településrészlet és középkori falu maradványai kerültek elő. (Legutóbb: HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007, 154–178) A munkálatok itt is folytatódtak a 2007. évben.

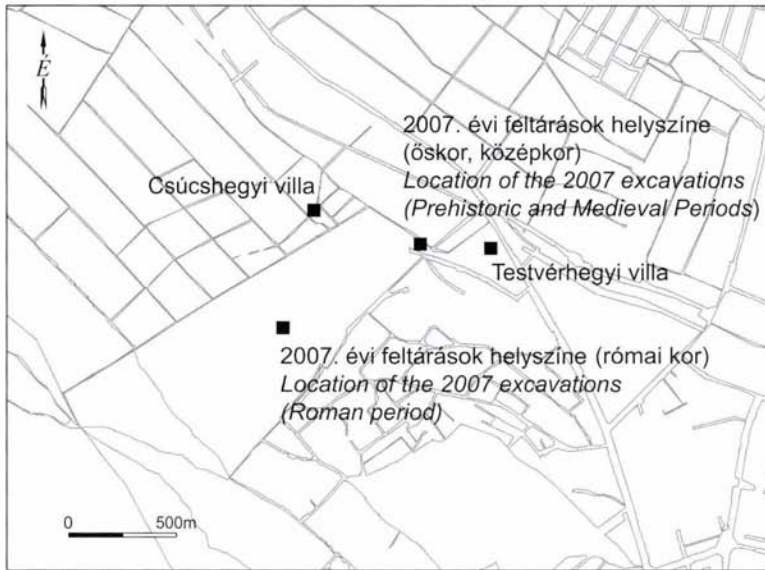
A kutatás előzményeként először 2004-ben végzetünk terepbejárást a területen, akkor a hegyoldal több pontján szabálytalan kőszórásokat, ill. a telek északkeleti részén, a modern utca vízvezetőjének metszetében római kori *tubus* darabjait találtuk. (LÁNG 2005, 216–217) További információkkal szolgált az a szondázó jellegű régészeti feltárás, amelyet 2005-ben folytattunk ugyanezen a terü-

Medieval settlement traces and Roman period building remains in the area of Csúcshegy-Harsánylejtő

(Budapest III, Csúcshegy-Harsánylejtő, Lrn: 20645/1-7, 20655/2-43, 20656/2, 20646/1)

The preventive excavation preceding the construction of the interior road system of the new residential district planned on the territory was carried out by the Aquincum Museum of the Budapest History Museum between May 8 and November 20, 2007. The huge former plow land area lies in the villa zone of the Aquincum Civil Town on the west-east slope of Hármashatár hill in the direct vicinity of the so-called Testvérhegy villa and the so-called Csúcshegy villa. (Fig. 1) (Recently on this topic see: HAVAS 2007, 137–153., FORSCHUNGEN 2003, 175) An intermittent water course divides the hillside in an approximately west-east direction. Excavations have been conducted on the northern side of the area since 1996. Settlement phenomena from several prehistoric periods, parts of a two-phase Roman Period settlement and the remains of a medieval village have been unearthed (recently: HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007, 154–178). The excavations also continued here in 2007.

Preceding this investigation, field survey was conducted on the territory in 2004. At this time irregular stone clusters were noticed at several spots on the hillside and the fragments of a Roman period *tubus* were found in the cross-section of the water channel for the modern street in the

1. kép: Helyszínrajz a feltárás helyével
Fig. 1: Site map with the location of the excavation

leten, akkor római kori épületfalak erősen erodált maradványai, ill. szintén római kori szemétdödör és árokrezletek kerültek elő, elsősorban a terület délnyugati és a már említett északkeleti részén. (LÁNG 2006, 99–105) Ugyanakkor a telken geofizikai felmérést is végeztettünk (Geometa Kft.), amely további falszakaszok, ill. a már feltártak folytatását prognosztizálták. A fentiek alapján területünkön elsősorban további római kori épületfalak, esetleg további gödörobjektumok előkerülésével számoltunk.

2007-ben a leendő utak feltárása volt a feladat. Ásási felületeink – bevágásokkal és útpályával együtt – átlagosan 25-30 m szélesek voltak, összes alapterületük 36500 m², ebből a területen átfutó nagynyomású gázvezeték és működő víz-elvezető árok miatt összesen 27750 m²-t tudtunk megnyitni (Ia, Ib, IIa, I Ib, IIc, IIIa, IIIb, IIIc, IV. és V. felületek). (2. kép) A megnyitott felületek mindegyikén mutatkoztak régészeti objektumok. A IV. és V. felületeken előkerült földbe rakott római

north-eastern part of the lot (LÁNG 2005, 216–217). The test excavation conducted on the same territory in 2005 yielded further information. The badly eroded remains of Roman period walls of buildings and also parts of Roman period refuse pits and ditch segments were uncovered, especially in all the southwestern and the above-mentioned northeastern areas of the lot (LÁNG 2006, 99–105). At the same time, geophysical surveys were carried out on the lot (Geometa Kft.). These surveys indicated the presence of some more stretches of walls and the continuation of those already uncovered. Based on the geophysical data the appearance of Roman period building walls and pit features could be anticipated.

In 2007, the task was to investigate the territory to be impacted by the future roads. The excavation surfaces were 25-30 m wide on average, including cut-ins and the road surfaces. The complete ground surface to be investigated measured 36,500 m², of which only 27,750 m² could

kori épületfalak és egyéb objektumok kutatását a téli időjárás miatt 2008. márciusától folytatjuk majd.

A feltárás során több régészeti korszak emlékei kerültek elő.

1. A terület középső részén a felső, eróziós rétegből szórvány őskori kerámiatöredékek kerültek elő (IIc), ill. kelet felé egy ovális formájú rézkori beásás mutatkozott (IIIa), kétrétegű betöltéséből kerámiatöredékek és egy orsógomb-töredék származik (Virág Zs. meghatározása).

2. A terület keleti, a patakhöz legközelebbi részén húzott két árokban kerültek elő a római korra keltezhető objektumok (IV, V). A feltárás itt egyelőre csak a humusz alatt jelentkező legkésőbbi omladékrétegek tetejéig jutott le, de már megállapítható, hogy legalább két, különböző irányítású (és korú?), kelet–nyugati tájolású épület falmaradványai (IV.), ill. egy egyelőre ismeretlen funkciójú kerek

be opened (surfaces Ia, Ib, IIa, IIb, IIc, IIIa, IIIb, IIIc, IV and V) because of the high-pressure gas pipe crossing the area and the active water channels (Fig. 2) Archaeological features appeared on every surface. The investigation of the Roman period house walls laid in the earth and other features observed on surfaces IV and V was postponed to March 2008 because of the winter weather.

The remains from several archaeological periods were uncovered.

1. Scattered prehistoric pottery shards were found in the upper erosional layer in the middle of the territory (IIc) and an oval Copper Age pit appeared (IIIa) in the east. The two layers of this pit contained shards and a fragment of a spindle-whorl (identified by Zs. Virág).

2. Features from the Roman Period were found in the two trenches opened in the eastern part of the territory lying the clos-

2. kép: Szelvénykiosztás a területen

Fig. 2: Distribution of the trenches in the territory

építmény alapozása és beásások (V.) mutatkoznak. (3-5. kép) Az igen széles (60-70 cm), földbe rakott falaknak az alapozási szintje maradt meg. Az omladékok tisztításából nagy mennyiségű *tegula*, *imbrex*, *tubus*, állatsont és házikerámia-töredék került elő. Feltűnően kevés a *terra sigillata*, a keltező értékű leletek közül kiemelkedő egy-egy Antoninus Pius, Philippus Arabs, és Crispus érem. A IV. felületen több helyen mutatózó omladék valószínűleg további falrészleteket takar. Ugyanitt egy északnyugat–délkeleti irányú árok feltárását is regisztráltuk. Az épületmaradványok és a hozzájuk tartozó objektumok (árok, beásások) funkcióját, periodizációját egyelőre nem lehet megállapítani, a feltárást ezen területen (IV, V.) jövőre folytatjuk. A IIIc felület déli végében előkerült, földbe rakott, törtköves, kb. 40 cm széles, terephullámot követő falaeska kora és szerepe még bizonytalan, nem zárható ki, hogy összefügg a szomszédos IV. árok római kori objektumaival, a feltárást jövőre itt

est to the streamlet (IV, V). Although the excavation reached only the latest debris layer beneath the humus it was enough to determine that it came from the walls of at least two east-west oriented buildings oriented in different directions (and periods?) (IV). In addition, the foundation of a round construction of an unknown function and pits appeared (V). (Figs. 3-5) Only the foundation level was preserved of the very broad (60-70 cm) walls laid into the earth. The debris yielded a large number of *tegula*, *imbrex*, *tubus*, animal bones and household pottery fragments. There were astonishingly few pieces of Samian wares. Coins of Antoninus Pius, Philippus Arabs and Crispus were among the datable finds. The debris that appeared in several points on surface IV probably covers further wall stretches. The discoloration of a northwest-southeast running ditch was also observed on the same surface. The function and the periodisation of the building remains and the connected fea-

3. kép:
Többperiódusú
római kori
épületfalak
maradványai a IV.
felületen, légifotó
Fig. 3: Remains of
multi-period Roman
walls on surface IV,
aerial photo

4. kép: Ismeretlen
rendeltetésű, kerek
alaprajzú kőfalas
építmény az V. felületen
Fig. 4: Round stone
building of unknown
function on surface V

szintén folytatódik. A IIc. felületen előkerült, V metszetű, kb. 80 cm mély árok, bár leletanyagot nem tartalmazott, metszete alapján talán szintén római kori lehet.

3. A terület nyugati, hegytető felőli oldalán elsősorban középkori objektumok mutatkoztak, így két, kissé szögletes formájú ház (Ia., IIa.), ill. kerek formájú sütőkemencék kerültek elő, hamuzógödörrel, megújított tapasztással, egy esetben kerámiatöredékekkel aláalapozva (IIa, IIc). Egy esetben a teljes boltozat épségben maradt. A kemencét a hegyoldalba vájták, a hegytető irányából ráhúzódtott eróziós rétegek pedig szinte teljesen elfedték az objektumot (IIc.). (6. kép) A kemencékből igen kevés leletanyag került elő (kerámia) ezek a 14-15. századra(?) teszik az elsősorban jelentkező középkori objektumok korát. Valószínűnek látszik, hogy a hegyoldal északi részén 2006-2007-ben feltárt ún. Óbudaörs középkori falu késői továbbéléséről, perifériájáról lehet szó (Kárpáti Z. szíves szóbeli közlése).

A fent említett korszakok objektumaiban kívül jó néhány olyan jelenséget is fel-

teket (ditches and pits) cannot as yet be determined. The excavation will be continued on this territory (IV, V) in the next year. The age and the role of the small 40 cm thick rubble wall laid into the earth which followed the undulations of the natural surface, is not yet certain although it may be linked with Roman period features in neighboring trench IV. The excavations will also be continued here next year. A circa 80 cm deep ditch with a V-shaped cross-section was unearthed in neighboring surface IIc. It did not contain finds but it must date to the Roman Period based on its cross-section.

3. Scattered medieval features appeared in the western part of the territory toward the hilltop. Two houses with a slightly angular shape (Ia, IIa) and round baking ovens were found with ash pits, renewed plastering, and in one case with a foundation of pot shards (IIa, IIc). The complete dome was preserved on one of the ovens. The oven was cut into the hillside and the erosion layers washed off from the hillside nearly completely covered the feature

tártunk, amelyeknek funkcióját és korát keltező értékű leletanyag hiányában nem lehetett meghatározni. Ilyenek voltak pl. azok az átlagosan 0,5-1 m mély gödrök (Ia, IIa, IIc), amelyeknek laza, törtköves betöltése volt, két esetben szórvány állatesonatok kerültek elő belőlük. Talán a szántás során kifogatott kövektől próbáltak meg ilyen módon megszabadulni az újkorban. A fentiek mellett néhány esetben (pl. Ia) faszenes, patiosos foltokat is rögzítettünk, ezek azonban néhány centiméter mélységű, leletanyag nélküli jelenségeknek bizonyultak. Elképzelhető, hogy mivel ezek a hegyoldal felső részén mutatkoztak, eredetileg régészeti korú objektumok lehettek, de az erózió és a talajművelés következtében megsemmisültek, eredeti funkciójukat és korukat ma már lehetetlen megállapítani.

Több felületen (Ia, IIa, IIc) is mutatkoztak árkok, ezek zöme lejtős irányú (azaz kb. kelet-nyugati) néhány esetben azonban a lejtőre merőleges, teknős aljú, se-

(IIc) (Fig. 6). Very few finds were recovered from the ovens (shards) but these date the very scattered medieval features from the 14th-15th centuries(?). It seems probable that a surviving area, the periphery of the so-called Óbudaörs medieval village unearthed in 2006-2007 appeared on the northern part of the hillside (Z. Kárpáti's helpful oral communication).

Beside the above-mentioned features, a series of phenomena the function and age of which cannot be determined due to the absence of datable finds were discovered. For example these finds included pits of an average depth of 0.5-1 m (Ia, IIa, IIc). The pits had a loose rubble fill and contained a few animal bones in two cases. Perhaps the stones turned up by the plough were collected here in the modern period. Beside the above phenomena, a few spots of charcoal and daub could be registered (e.g. Ia). However, these phenomena turned out to be only a few centimeters in depth and did

5. kép: Különböző periódusú római kori épületfalak a IV. területen
Fig. 5: Multi-period Roman wall on surface IV

6. kép: Középkori kemence ép boltozattal, kibontott állapotban, a IIc. felületen

Fig. 6: Medieval oven with the intact dome after cleaning on surface IIc

kély objektumok is voltak. Betöltésükben, ill. aljukon elszórtan kövek mutatkoztak, leletanyag nem került elő belőlük. Egy részük egyenes vonalú, azaz valószínűleg mesterséges képződmény volt (IIa), míg néhány esetben (pl. IIc) természetes eredetre következtethetünk a szabálytalan forma alapján. Korukat egyelőre nem tudtunk megállapítani.

Az előkerült objektumok tehát viszonylag kis intenzitású, több régészeti korszakot érintő lelőhelyre utalnak, amelyek közül a patak zónájában mutatkozó római kori épületegyüttes maradványainak feltárása a jövő év tavaszától folytatódik. A területen előkerült régészeti objektumokat lézerszkennerral is dokumentáltuk (a felmérést a Piline Kft. végezte). Így reményeink szerint a rajzi dokumentáción túl lehetőség lesz a hegyoldal mikromorfológiai térképét is elkészíteni, amely rávilágíthat az egyes objektumok (kemencék, épületek) és az egyes terepalakulatok közötti kapcsolatokra (pl. teraszok kihasználása).

T. Láng Orsolya

not contain finds. As they appeared in the upper part of the hillside they could be archaeological features but destroyed by erosion and cultivation so that their original functions cannot be reconstructed.

Ditches appeared on several surfaces (Ia, IIa, IIc). Most of them ran in the direction of the slope (i.e. east-west), although a few were shallow features with trough-shaped bottoms running across the slope. There were scattered stones in their fills and on their bottoms, but no finds were found in them. Some of the ditches ran in a straight line which suggests that they were artificial creations (IIa), while other ditches (e.g. IIc) appeared to be natural phenomena based on their irregular shapes. Their age has not as yet been determined.

The recovered features attest to a site with a low intensity habitation with the remains from more than one archaeological period. The excavation of the Roman period building complex that appeared in the zone of the streamlet will be continued in the spring of the next year. The archaeological features uncovered on the

Irodalom/References:

FORSCHUNGEN 2003 – Zsidi, P.: Territorium des Municipiums – Villen und Dörfen. In: Zsidi, P. (Red.), Forschungen in Aquincum 1969–2002. Aquincum Nostrum II. 2. 2003, 173–184.

HAVAS 2007 – Havas Z.: A Testvérhegyi villa területén végzett feltárások újabb eredményei (Recent results of excavations in the area of the Testvérhegy villa). Aqfűz 13 (2007) 137–153.

HAVAS–SZILAS–VIRÁG 2007 – Havas Z. – Szilas G. – M. Virág Zs.: Próbafeltárás a csúcshegyi római villa környezetében II. (Test excavation in the region of the Roman villa on Csúcshegy II). Aqfűz 13 (2007) 154–179.

LÁNG 2005 – T. Láng O.: 6. Budapest, III. ker., Csúcshegy – Harsánylejtő (Hrsz.: 20646). Aqfűz 11 (2005) 216–217.

LÁNG 2006 – T. Láng O.: Római kori beépítés nyomai a Csúcshegyi és a Testvérhegyi villák közötti területen (Traces of Roman period building-development in the territory between the Csúcshegyi and Testvérhegyi villas). Aqfűz 12 (2006) 99–105.

territory were documented with a laser scanner (carried out by the Piline Kft.), so it is hoped that in addition to graphic documentation, it should be possible to prepare a micromorphological map of the hillside revealing relationships between the individual features (ovens and buildings) and surface formations (e.g. how the terraces were used).

Orsolya T. Láng